

Alianța Organizațiilor pentru
Persoane cu Dizabilități
din Republica Moldova

Situația femeilor și fetelor cu dizabilități din Republica Moldova în anul 2026

Raport alternativ privind implementarea Convenției
privind eliminarea tuturor formelor de discriminare
împotriva femeilor (CEDAW) în Republica Moldova

Elaborat de către:

Organizațiile membre ale Alianței Organizațiilor pentru
Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova (AOPD)

Chișinău, septembrie 2026

CUPRINS	2
Lista Abrevierilor	3
Capitolul 1. Egalitate și nediscriminare	4
Capitolul 2. Violența împotriva femeilor și fetelor cu dizabilități	7
Capitolul 3. Educația incluzivă și accesul egal la educație pentru fete și femei cu dizabilități	10
Capitolul 4. Ocuparea forței de muncă, independența economică și protecția socială a femeilor cu dizabilități	13
Capitolul 5. Sănătatea femeilor și fetelor cu dizabilități.....	16
Capitolul 6. Participarea femeilor cu dizabilități la viața politică și publică și la procesele decizionale	19
Bibliografie și surse utilizate	22

Lista Abrevierilor

Abreviere	Denumire completă
CEDAW	Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor
CRPD	Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități
GREVIO	Grupul de experți privind acțiunea împotriva violenței împotriva femeilor și violenței domestice
IDOM	Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova
UNFPA	Fondul Națiunilor Unite pentru Populație
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii
AOPD	Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Moldova

Capitolul 1 – Egalitate și nediscriminare

(Articolele 1, 2 și 3 CEDAW)

Republica Moldova a consolidat cadrul legislativ privind egalitatea și prevenirea discriminării, inclusiv prin adoptarea Legii nr. 121/2012¹ privind asigurarea egalității și prin mandatul Consiliului pentru Egalitate. Cu toate acestea, progresele de implementare a cadrului legislativ nu s-au tradus în asigurarea egalității substanțiale pentru femeile și fetele cu dizabilități, care continuă să se confrunte cu discriminarea multiplă și bariere structurale în exercitarea drepturilor garantate de Convenție.

În cel de-al șaptelea raport periodic prezentat Comitetului CEDAW,² Republica Moldova recunoaște că persistă provocări în realizarea efectivă a egalității de gen și în eliminarea fenomenului de discriminare.

Combinarea fenomenului de discriminare pe criteriul de gen și dizabilitate generează forme specifice de excluziune, care limitează accesul efectiv al femeilor și fetelor cu dizabilități la educație, ocupare, servicii de sănătate, justiție, protecție împotriva violenței și participare la viața publică. În pofida obligațiilor asumate prin CEDAW și Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD), perspectiva intersecțională rămâne insuficient integrată în elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor publice.

Potrivit Biroului Național de Statistică, la 1 ianuarie 2025 în Republica Moldova erau înregistrate aproximativ 160 de mii de persoane cu dizabilități, dintre care 47,8% (aproximativ 76.000) erau femei și fete cu dizabilități. Dimensiunea acestui grup impune integrarea sistematică a perspectivei de gen în politicile privind dizabilitatea și, în egală măsură, a perspectivei dizabilității în politicile privind egalitatea de gen.³

În pofida acestui fapt, femeile cu dizabilități continuă să fie insuficient reflectate în politicile publice și în mecanismele naționale de monitorizare a egalității. Studiile disponibile evidențiază un risc disproporționat de excluziune socială, violență, discriminare și limitare a autonomiei personale, în timp ce barierele instituționale, informaționale și comunicaționale reduc posibilitatea acestora de a beneficia în mod efectiv de drepturile recunoscute de lege.⁴

Această situație reflectă o deficiență structurală în răspunsul instituțional al statului. Politicile privind egalitatea de gen și cele privind drepturile persoanelor cu dizabilități continuă să fie elaborate și

¹ **Republica Moldova.** Legea nr. 121 din 25 mai 2012 privind asigurarea egalității. Registrul de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova (Legis.md).
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106454&lang=ro

² **Republica Moldova.** Al șaptelea raport periodic prezentat în temeiul articolului 18 al Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW/C/MDA/7). Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, 2024.
<https://digitallibrary.un.org/record/4073278>

³ **Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.** Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2024. Publicat la 28 noiembrie 2025.
https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2024-9460_62109.html

⁴ **Asociația Antreprenorilor cu Dizabilități din Republica Moldova „Abilități Europene Fără Limită” (AEFL Moldova).** Femeile cu dizabilități din Moldova: victime invizibile pentru lege și societate. 2025.
https://anpcv.gov.md/sites/default/files/2025-05/RAPORT%20Femeile%20cu%20Dizabilit%C4%83%C8%9Bi%20din%20Moldova_%20Victime%20Invizibile%20pentru%20Lege%20C8%99i%20Societate_AEFL%20MOLDOVA.pdf

implementate în mod fragmentat, fără mecanisme eficiente de coordonare, ceea ce conduce la invizibilitatea experiențelor și nevoilor specifice ale femeilor și fetelor cu dizabilități.

Datele Consiliului pentru Egalitate confirmă persistența discriminării în domenii esențiale ale vieții sociale. În domeniul ocupării forței de muncă, criteriul sex/gen a stat la baza a 45% dintre deciziile de constatare a discriminării, iar în domeniul accesului la bunuri și servicii disponibile publicului dizabilitatea a reprezentat principalul criteriu de discriminare (33%).

Cu toate acestea, mecanismele existente de colectare a datelor nu permit identificarea și monitorizarea discriminării intersecționale, întrucât informațiile nu sunt dezagregate simultan după sex și dizabilitate. Această lacună limitează capacitatea autorităților de a evalua amploarea fenomenului de discriminare, de a măsura impactul politicilor publice și de a elabora măsuri bazate pe dovezi pentru combaterea discriminării multiple.⁵

Accesul efectiv la mecanismele de protecție împotriva discriminării și la justiție rămâne limitat pentru persoanele cu dizabilități. Deși legislația garantează accesul la asistență juridică garantată de stat, monitorizările independente evidențiază bariere persistente privind accesibilitatea fizică și comunicațională a instituțiilor, lipsa informațiilor în formate accesibile, aplicarea limitată a acomodării rezonabile și capacitatea insuficientă a instituțiilor de a răspunde necesităților persoanelor cu dizabilități.

Aceste bariere se reflectă și în utilizarea redusă a serviciilor de asistență juridică garantată de stat. În anul 2022, persoanele cu dizabilități au reprezentat aproximativ 3% din totalul beneficiarilor acestor servicii,⁶ ceea ce indică persistența unor obstacole în accesarea justiției și necesitatea consolidării mecanismelor de informare, accesibilizare și identificare proactivă a beneficiarilor.

Constatările prezentului raport evidențiază că, deși Republica Moldova a dezvoltat un cadru normativ privind egalitatea și nediscriminarea, implementarea acestuia nu asigură încă egalitatea substanțială a femeilor și fetelor cu dizabilități. Persistența discriminării intersecționale, lipsa datelor dezagregate, accesul limitat la mecanisme eficiente de protecție și integrarea insuficientă a perspectivei intersecționale în politicile publice indică existența unor bariere structurale incompatibile cu obligațiile asumate de stat în temeiul articolelor 1, 2 și 3 ale Convenției.

Recomandări

Se recomandă statului parte să:

- 1.1.** Integreze în mod sistematic perspectiva intersecțională în legislație, politici publice și mecanismele naționale privind egalitatea, prin asigurarea unei abordări coordonate între politicile privind egalitatea de gen și cele privind drepturile persoanelor cu dizabilități;
- 1.2.** Instituie un sistem cuprinzător de colectare, analiză și publicare a datelor dezagregate după sex, vârstă, tip de dizabilitate și mediu de reședință, pentru monitorizarea discriminării intersecționale și fundamentarea politicilor publice bazate pe dovezi;

⁵ **Consiliul pentru Egalitate.** Raport general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova pentru anul 2025.

https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/Consiliul_pentru_egalitate_Raport_2025-1.pdf

⁶ **Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova (AOPD).** Asistență juridică garantată de stat pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale. 2023.

<https://aopd.md/raport-de-monitorizare-asistenta-juridica-garantata-de-stat-pentru-persoanele-cu-dizabilitati-intelectuale-si-psihosociale/>

1.3. Asigure accesul efectiv al femeilor și fetelor cu dizabilități la mecanismele de protecție împotriva discriminării și la justiție, inclusiv prin eliminarea barierelor fizice, informaționale, comunicaționale și procedurale și prin aplicarea sistematică a acomodării rezonabile;

1.4. Consolideze capacitățile autorităților publice și ale profesioniștilor relevanți pentru identificarea și combaterea discriminării intersecționale, inclusiv prin integrarea sistematică a perspectivei de gen și dizabilitate în toate politicile și serviciile publice relevante;

1.5. Asigure participarea efectivă și semnificativă a femeilor cu dizabilități și a organizațiilor reprezentative ale acestora la elaborarea, implementarea și monitorizarea legislației și politicilor care le afectează, în conformitate cu articolul 7 din CRPD și principiul „nimic despre noi fără noi”.

Capitolul 2 – Violența împotriva femeilor și fetelor cu dizabilități

(Articolul 5 (a) CEDAW; Recomandarea Generală nr. 35 a Comitetului CEDAW)

Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative consolidarea cadrului normativ și instituțional privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor, inclusiv prin implementarea Programului național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023–2027, dezvoltarea serviciilor specializate pentru victime și consolidarea mecanismelor de protecție, în concordanță cu obligațiile asumate prin Convenția de la Istanbul.

Cu toate acestea, aceste progrese nu au asigurat încă protecție efectivă și egală pentru femeile și fetele cu dizabilități, care continuă să fie expuse unui risc disproporționat de violență bazată pe gen, determinat de interacțiunea dintre discriminarea pe criteriu de sex, dizabilitate și alte bariere structurale care le limitează accesul efectiv la protecție, servicii și justiție.

Expunerea disproporționată a femeilor cu dizabilități la violență bazată pe gen

Datele disponibile demonstrează expunerea disproporționată a femeilor cu dizabilități la violență bazată pe gen și evidențiază caracterul sistemic al fenomenului. Potrivit studiului "Femeile cu Dizabilități din Moldova: Victime Invizibile pentru Lege și Societate" realizat în anul 2025 pe un eșantion de aproximativ 2.700 de femei cu dizabilități din Republica Moldova, 96,3% dintre respondente au declarat că au fost victime ale cel puțin unei forme de violență bazată pe gen.

Violența psihologică reprezintă forma de abuz cel mai frecvent raportată (92,6%), urmată de violența fizică (59,3%), violența economică (55,6%) și violența sexuală (25,9%). Pentru aproximativ 59% dintre respondente, violența nu reprezintă un incident izolat, ci un fenomen repetitiv, manifestat frecvent sau permanent, ceea ce reflectă persistența relațiilor abuzive și dificultățile structurale întâmpinate de victime în accesarea protecției și ieșirea din situațiile de violență.

Aceste constatări confirmă faptul că femeile cu dizabilități nu sunt afectate doar de un risc individual crescut de violență, ci de un cumul de factori structurali care sporesc vulnerabilitatea și limitează capacitatea acestora de a solicita sprijin. Studiul național elaborat de UNICEF și UNFPA Moldova evidențiază că riscul de violență este accentuat de dependența de persoane de suport, barierele de comunicare, stigmatizarea socială și discriminarea sistemică.⁷

În mod particular, femeile cu dizabilități intelectuale și psihosociale se confruntă cu bariere suplimentare în raportarea cazurilor de violență, inclusiv prin contestarea credibilității declarațiilor acestora, în special în situații de violență sexuală și exploatare. Această practică reflectă existența unor stereotipuri discriminatorii privind capacitatea femeilor cu dizabilități de a lua decizii, de a comunica experiențele de abuz și de a participa efectiv la procedurile de protecție și justiție.

Bariere în accesul la protecție și justiție

În pofida dezvoltării serviciilor destinate intervențiilor și reabilitării victimelor violenței, femeile cu dizabilități continuă să întâmpine grave bariere în accesarea mecanismelor de protecție, asistență și justiție, ca urmare a lipsei accesibilității și adaptării sistemului la necesitățile lor specifice. Persistă probleme privind accesibilitatea fizică a infrastructurii, disponibilitatea informațiilor în formate accesibile, furnizarea serviciilor de interpretare și comunicare adaptată, lipsa serviciilor în situații de urgență, precum și nivelul insuficient de pregătire a personalului pentru identificarea și gestionarea cazurilor care implică femei cu diferite tipuri de dizabilități.

⁷ **UNICEF Moldova** și **UNFPA Moldova** Studiul național privind intersecțiile dintre violența împotriva femeilor și violența împotriva copiilor.

<https://www.unicef.org/moldova/documents/studiul-na%C8%9Bional-privind-intersec%C8%9Biile-dintre-violen%C8%9Ba-%C3%AEmpotriva-femeilor-%C8%99i-violen%C8%9Ba>

În consecință, existența serviciilor nu garantează accesul efectiv al femeilor cu dizabilități la protecție, întrucât barierele de acces pot transforma mecanismele disponibile pentru victime în servicii inaccesibile pentru o parte semnificativă a acestora.

Situația este deosebit de gravă pentru femeile cu dizabilități intelectuale și psihosociale. Studiile Consiliului Europei evidențiază că, în lipsa unor servicii comunitare specializate și accesibile, victimele pot fi orientate în mod necorespunzător către secții de psihiatrie, deși acestea nu sunt concepute pentru a oferi protecție împotriva violenței sau servicii specializate de recuperare post-traumatică.⁸

Această practică indică existența unor lacune sistemice în răspunsul instituțional și riscul ca dizabilitatea să devină motiv de instituționalizare, în loc ca victima să beneficieze de servicii centrate pe drepturi, autonomie și recuperare.

În plus, dependența de membri ai familiei, îngrijitori sau alte persoane de suport creează situații în care agresorul este adesea chiar persoana de care victima depinde în realizarea activităților zilnice, reducând semnificativ posibilitatea acesteia de a solicita ajutor, de a raporta abuzul sau de a părăsi mediul violent.

Această dependență, inclusiv cea economică și de îngrijire, limitează în multe cazuri autonomia femeilor cu dizabilități și capacitatea acestora de a accesa în mod independent mecanismele de protecție și sprijin, perpetuând ciclul violenței și al excluziunii.

Lipsa datelor complete și dezagregate privind violența împotriva femeilor cu dizabilități reprezintă una dintre principalele lacune structurale ale sistemului național de prevenire și combatere a violenței bazate pe gen.

Colectarea sistematică a datelor dezagregate constituie o obligație prevăzută de articolul 11 al Convenției de la Istanbul⁹ și reprezintă o condiție esențială pentru elaborarea politicilor publice bazate pe dovezi. Cu toate acestea, mecanismele actuale de colectare și analiză a datelor privind violența împotriva femeilor nu permit evaluarea adecvată a situației femeilor și fetelor cu dizabilități.

Autoritățile Republicii Moldova recunosc existența unor deficiențe în sistemul actual de colectare și analiză a datelor privind violența împotriva femeilor, inclusiv lipsa unor indicatori armonizați și a unor sisteme integrate de evidență statistică.¹⁰ De asemenea, Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023–2027 prevede consolidarea mecanismelor de colectare și analiză a datelor.

Cu toate acestea, datele administrative disponibile nu sunt colectate și publicate sistematic. Astfel acesta nu reflectă situația prin prisma dizabilității, relația dintre victimă și agresor, forma violenței sau necesitățile de suport ale victimelor. Această lacună limitează capacitatea statului de a identifica amploarea reală a fenomenului, de a evalua eficiența măsurilor existente și de a dezvolta servicii adaptate necesităților femeilor și fetelor cu dizabilități.

⁸ **Consiliul Europei.** Assessment of the legal framework and protection mechanisms for women with psychosocial and intellectual disabilities who are victims of violence against women and domestic violence in the Republic of Moldova

<https://rm.coe.int/en-study-women-with-psychosocial-and-intellectual-approved/48802c4d22>

⁹ **Consiliul Europei.** Ensuring data collection and research on violence against women and domestic violence – Article 11 of the Istanbul Convention.

<https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/7138-ensuring-data-collection-and-research-on-violence-against-women-and-domestic-violence-article-11-of-the-istanbul-convention.html>

¹⁰ **Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova.** Set de măsuri pentru realizarea recomandărilor GREVIO.

<https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/09/Set-de-masuri-GREVIO.pdf>

Această situație este incompatibilă cu obligațiile asumate prin Recomandarea generală nr. 35 a Comitetului CEDAW¹¹ și Comentariul general nr. 3 al Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, care solicită statelor să adopte măsuri specifice pentru combaterea discriminării multiple și asigurarea protecției efective a femeilor cu dizabilități împotriva violenței.

Recomandări

Se recomandă statului parte să:

- 2.1.** Integreze în mod sistematic perspectiva drepturilor persoanelor cu dizabilități în politicile, strategiile și mecanismele naționale, prin abordarea explicită a discriminării multiple și intersecționale;
- 2.2.** Asigure servicii specializate, accesibile și adaptate pentru femeile și fetele cu dizabilități victime ale violenței, inclusiv prin eliminarea barierelor fizice, informaționale, comunicaționale și procedurale;
- 2.3.** Garanteze accesul efectiv al femeilor cu dizabilități victime ale violenței la protecție și justiție, inclusiv prin aplicarea acomodării rezonabile și adaptarea procedurilor la necesitățile individuale ale victimelor;
- 2.4.** Consolideze capacitățile profesioniștilor implicați în prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor, inclusiv prin instruire privind abordarea bazată pe drepturi și răspunsul adaptat necesităților victimelor;
- 2.5.** Consolideze recomandarea 1.2 în domeniul violenței, cu indicatori specifici privind tipul dizabilității, relația victimă – agresor și rezultatul intervenției;
- 2.6.** Consolideze mecanismele de prevenire și protecție pentru femeile cu dizabilități aflate în situații de dependență sau risc sporit de abuz, inclusiv în servicii rezidențiale și de îngrijire.

¹¹ **Comitetul CEDAW.** Recomandarea generală nr. 35 privind violența bazată pe gen împotriva femeilor, actualizarea Recomandării generale nr. 19.

Capitolul 3 – Educația incluzivă și accesul egal la educație pentru fete și femei cu dizabilități (Articolul 10 CEDAW)

Republica Moldova a consolidat cadrul normativ și instituțional privind educația incluzivă prin dezvoltarea politicilor publice orientate spre eliminarea barierelor de acces și extinderea serviciilor de suport pentru copiii cu dizabilități și copiii cu cerințe educaționale speciale. Strategia de dezvoltare „Educația 2030” și Programul de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2024–2027 reflectă angajamentul statului de a asigura un sistem educațional mai accesibil și adaptat diversității necesităților elevilor.

Cu toate acestea, implementarea acestor politici nu este însoțită de mecanisme suficiente pentru a evalua dacă fetele cu dizabilități beneficiază în mod egal de dreptul la educație. Lipsa unei analize diferențiate privind situația fetelor și a unor date dezagregate după sex și dizabilitate limitează capacitatea autorităților de a identifica barierele specifice cu care acestea se confruntă și de a demonstra realizarea egalității de facto, astfel cum impune articolul 10 al Convenției.

Fetele reprezintă constant o treime dintre elevii cu cerințe educaționale speciale și dizabilități din învățământul general: 32,6% (Anul de studii 2025/26).¹²

Datele disponibile indică diferențe de gen în accesarea serviciilor destinate copiilor cu dizabilități.¹³ În cadrul serviciilor de intervenție timpurie în copilărie, 57% dintre beneficiari sunt băieți, iar 43% sunt fete. Deși această distribuție poate reflecta diferențele de prevalență a dizabilității în rândul copiilor, lipsa unei analize sistematice din perspectiva egalității de gen nu permite evaluarea dacă fetele întâmpină bariere în identificarea timpurie și accesarea serviciilor.

O tendință similară este observată și în serviciile de suport educațional.¹⁴ Potrivit datelor Ministerului Educației și Cercetării pentru anul 2023, în evidența Serviciilor de Asistență Psihopedagogică se aflau 10362 copii cu cerințe educaționale speciale și 4219 copii cu dizabilități. În toate categoriile principale de servicii, fetele au reprezentat constant o proporție mai redusă decât băieții: 1120 fete și 1403 băieți au beneficiat de asistență psihopedagogică; 687 fete și 980 băieți de asistență logopedică; iar 820 fete și 1293 băieți de asistență psihologică.

Aceste diferențe nu demonstrează existența unei discriminări directe împotriva fetelor cu dizabilități, însă evidențiază o lacună semnificativă în monitorizarea egalității de gen. În absența unei evaluări sistematice a diferențelor privind identificarea necesităților, referirea către servicii și rezultatele intervențiilor, autoritățile nu pot stabili dacă politicile și serviciile educaționale produc rezultate echitabile pentru fete și băieți cu dizabilități. Această lacună informațională creează riscul ca nevoile specifice ale fetelor cu dizabilități să rămână insuficient identificate și reflectate în politicile educaționale.

În același timp, implementarea educației incluzive continuă să fie afectată de bariere structurale, inclusiv insuficiența serviciilor de suport, cadrelor pregătite, disparitățile dintre mediul urban și rural și persistența atitudinilor discriminatorii față de copii cu dizabilități. Aceste bariere limitează nu doar accesul formal la educație, ci și participarea deplină și egală a fetelor cu dizabilități la procesul educațional și la serviciile de suport necesare dezvoltării lor.

¹² **Biroul Național de Statistică.** Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2025. https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2025-9578_62470.html

¹³ **UNICEF Moldova.** Analiza situației privind Intervenția Timpurie la Copii (ITC) în Republica Moldova. <https://www.unicef.org/moldova/media/11426/file/Moldova%20ECI%20Sitan%20report%20RO.pdf>

¹⁴ **UNICEF Moldova.** Analiza decalajelor în educația incluzivă din Republica Moldova. <https://www.unicef.org/moldova/media/19591/file/Analiza%20decalajelor%20%C3%AEn%20educa%C8%9Bia%20incluziv%C4%83%20din%20Republica%20Moldova%20.pdf>

O provocare structurală importantă rămâne disponibilitatea limitată a datelor educaționale integrate privind situația copiilor cu dizabilități, inclusiv a fetelor cu dizabilități. Studiul realizat de Keystone Moldova¹⁵ în 2024 privind parcursul educațional al copiilor cu dizabilități severe evidențiază faptul că, deși au fost înregistrate progrese în dezvoltarea educației incluzive, persistă bariere semnificative în accesul și participarea deplină a copiilor cu diferite tipuri de dizabilitate, la toate nivelurile de educație. Studiul relevă, de asemenea, că datele statistice disponibile nu sunt sistematic dezagregate după sex, vârstă, tip de dizabilitate și mediu de reședință, ceea ce limitează capacitatea de a identifica diferențele specifice dintre fetele și băieții cu dizabilități.

În lipsa unor mecanisme sistematice de colectare și analiză a datelor intersecționale, autoritățile nu pot evalua în mod adecvat dacă fetele cu dizabilități beneficiază în condiții de egalitate de intervenție timpurie, servicii de suport educațional, adaptări rezonabile, tranziții între nivelurile de educație și oportunități de dezvoltare a autonomiei personale. Această insuficiență de monitorizare poate conduce la politici care tratează copiii cu dizabilități ca un grup omogen și care nu surprind barierele specifice generate de interacțiunea dintre gen și dizabilitate, afectând astfel realizarea egalității de facto prevăzute de Convenția CEDAW.

Fetele surde sunt excluse structural din traseul liceal și cel spre învățământul superior. În 2021, 161 de elevi cu dizabilități de auz erau în învățământul general și 73 elevi în Școala specială nr. 12 (ciclu gimnazial), dar doar 34 în învățământul profesional-tehnic și superior; cursul de limbaj semnelor pentru cadre didactice se organizează o dată la trei ani.¹⁶ Reglementarea bacalaureatului 2025 prevede adaptări doar pentru candidații cu deficiențe neuromotorii sau vizuale, nu și pentru cei surzi.¹⁷

În contextul articolului 10 al Convenției CEDAW, realizarea egalității reale în educație presupune mai mult decât garantarea accesului formal la școală. Aceasta necesită identificarea și eliminarea unor bariere structurale, asigurarea unor servicii de suport accesibile și adaptate, precum și integrarea perspectivei de gen în toate politicile privind educația incluzivă. Pentru Republica Moldova, provocarea nu constă doar în dezvoltarea cadrului normativ, ci în asigurarea faptului că sistemul educațional produce rezultate echitabile pentru toate fetele și băieții, inclusiv pentru persoanele afectate de forme multiple de discriminare generate de gen și dizabilitate.

Lipsa unor mecanisme eficiente de tranziție de la educație la formare profesională și ocupare poate afecta în mod disproporționat fetele cu dizabilități, limitând perspectivele acestora de autonomie economică și participare socială. Această lacună este relevantă și din perspectiva articolului 10 CEDAW, care vizează nu doar accesul la educație, ci și accesul egal la orientare profesională, formare și oportunități ulterioare de integrare economică și socială.

¹⁵ **Keystone Moldova**. Parcursul educațional al copiilor cu dizabilități severe: constrângeri și oportunități . 2024. <https://www.keystonemoldova.md/wp-content/uploads/sites/4/2024/03/Evaluarea-serviciilor-educationale-de-suport.pdf>

¹⁶ **Oficiul Avocatului Poporului**, Asigurarea dreptului la educație a copiilor cu deficiențe senzoriale, 2023. <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2024/01/asigurarea-dreptului-la-educatie-a-copiilor-cu-deficiente-senzoriale.pdf>

¹⁷ **Ministerul Educației și Cercetării**. Comunicat privind examenele naționale de bacalaureat 2025 (candidați cu condiții speciale de examinare). <https://www.edu.gov.md/ro/content/3138-de-elevi-vor-lua-10-din-oficiu-la-limba-straina-si-397-la-informatica-fara-sa-sustina>

Recomandări

Se recomandă statului parte:

- 3.1.** Integreze perspectiva intersecțională de gen și dizabilitate în politicile de educație incluzivă, prin identificarea și eliminarea barierelor specifice care afectează accesul, participarea și rezultatele educaționale ale fetelor cu dizabilități;
- 3.2.** Aplice recomandarea 1.2 în domeniul violenței, cu indicatori privind tipul dizabilității, nivel sistem educațional, servicii de suport;
- 3.3.** Asigure accesul egal și efectiv al fetelor cu dizabilități la educație incluzivă de calitate, prin garantarea accesului la servicii de suport educațional adecvate, acomodări rezonabile, resurse specializate și intervenții adaptate necesităților individuale, inclusiv pentru copii din comunitățile rurale și grupurile insuficient deservite;
- 3.4.** Consolideze capacitatea sistemului educațional de a răspunde diversității necesităților elevilor cu dizabilități, inclusiv prin formarea continuă a cadrelor didactice, dezvoltarea mecanismelor de tranziție între nivelurile educaționale și asigurarea unor servicii centrate pe persoană;
- 3.5.** Să reglementeze modificări normative și acomodările pentru elevii surzi și asigure un traseu liceal cu suportul interpretului în limbajul semnelor;
- 3.6.** Asigure participarea efectivă și semnificativă a fetelor cu dizabilități, a familiilor acestora și organizațiilor reprezentative ale persoanelor cu dizabilități în elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor de educație incluzivă.

Capitolul 4 – Ocuparea forței de muncă, independența economică și protecția socială a femeilor cu dizabilități (Articolul 11 CEDAW)

Deși Republica Moldova a instituit garanții juridice privind incluziunea profesională a persoanelor cu dizabilități¹⁸, femeile cu dizabilități continuă să fie subreprezentate pe piața muncii. Datele disponibile indică faptul că acestea se află la intersecția mai multor forme de vulnerabilitate – discriminarea bazată pe gen, barierele asociate dizabilității și accesul limitat la oportunități economice – ceea ce împiedică realizarea egalității de facto prevăzute de articolul 11 al CEDAW.

În perspectiva Convenției CEDAW, accesul la muncă nu reprezintă doar un drept economic, ci o condiție fundamentală pentru autonomie personală, independență financiară și participare deplină în societate. Pentru femeile cu dizabilități, excluderea de pe piața muncii generează efecte cumulative, amplificând riscul de sărăcie, dependență economică și marginalizare socială.

Participarea economică a persoanelor cu dizabilități rămâne semnificativ inferioară comparativ cu populația fără dizabilități. Conform datelor Anchetei Forței de Muncă pentru anul 2024¹⁹, rata de participare la forța de muncă a persoanelor cu dizabilități a constituit doar 18,4%, față de 48,1% în cazul persoanelor fără dizabilități. În cazul femeilor cu dizabilități, participarea economică a fost și mai redusă — 16,9%, confirmând existența unor bariere suplimentare în accesul acestora la piața muncii. Decalajul este și mai evident în ceea ce privește rata de ocupare. Doar 17,5% dintre persoanele cu dizabilități erau ocupate, comparativ cu 46,2% dintre persoanele fără dizabilități, iar pentru femeile cu dizabilități rata de ocupare a constituit 16,2%.²⁰ În mediul rural rata este 11,5%, față de 18,5% în urban.²¹

Aceste diferențe evidențiază faptul că dizabilitatea continuă să funcționeze ca un factor structural de excludere economică, iar femeile cu dizabilități se confruntă cu o dublă marginalizare: pe de o parte, ca femei afectate de inegalități persistente pe piața muncii, iar pe de altă parte, ca persoane cu dizabilități care întâmpină bariere privind accesibilitatea, acomodarea rezonabilă și accesul la servicii de sprijin pentru angajare.

Nivelul redus de ocupare nu reprezintă doar lipsa unui loc de muncă, ci afectează direct autonomia economică, capacitatea de luare a deciziilor și posibilitatea femeilor cu dizabilități de a participa pe deplin în societate. În absența unor oportunități reale de angajare, multe femei rămân dependente de prestații sociale sau de sprijinul familiei, ceea ce poate perpetua situații de vulnerabilitate și excludere.

¹⁸ Legea 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

¹⁹ **Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova**. Forța de muncă, ocuparea și șomajul în anul 2024. https://statistica.gov.md/ro/forta-de-munca-ocuparea-si-somajul-in-anul-2024-9430_61728.html

²⁰ **Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova**. Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2024.

²¹ **Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova**. Forța de muncă, ocuparea și șomajul în anul 2025

Analizele disponibile²² evidențiază faptul că situația precară pe piața muncii este determinată de bariere structurale, inclusiv dificultăți de reintegrare după pierderea unui loc de muncă, insuficiența unor măsuri suficiente de sprijin pentru angajare, acces limitat la servicii de ocupare și integrarea insuficientă a perspectivei dizabilității în politicile economice și sociale.

Femeile cu dizabilități necesită măsuri specifice de sprijin pentru a beneficia de șanse egale pe piața muncii. În lipsa unor intervenții adaptate – precum servicii individualizate de suport, accesibilizarea mediului de lucru și aplicarea acomodării rezonabile – politicile generale de ocupare nu sunt suficiente pentru a elimina barierele structurale cu care se confruntă.

Excluderea economică se reflectă și în nivelul mai ridicat al sărăciei în rândul persoanelor cu dizabilități.²³ Rata sărăciei acestui grup constituie 38,7%, comparativ cu 30,6% în cazul persoanelor fără dizabilități, evidențiind legătura directă dintre accesul limitat la muncă, venituri reduse și risc crescut de excludere socială.

În același timp, lipsa datelor dezagregate simultan după sex și dizabilitate reprezintă o barieră importantă în evaluarea progresului. Datele disponibile privind persoanele cu dizabilități nu permit identificarea completă a experiențelor specifice ale femeilor cu dizabilități și nici evaluarea impactului politicilor publice asupra acestui grup.

Absența unor date complete privind participarea femeilor cu dizabilități pe piața muncii limitează capacitatea statului de a identifica forme de discriminare intersecțională și de a elabora intervenții țintite pentru reducerea decalajelor existente.

În concluzie, femeile cu dizabilități continuă să fie una dintre categoriile cel mai puțin integrate pe piața muncii din Republica Moldova. Barierele persistente în ocupare, vulnerabilitatea economică și insuficiența mecanismelor de incluziune reflectă situația de inegalitate în raport cu femeile cu dizabilități.

Realizarea obligațiilor asumate prin articolul 11 al CEDAW necesită trecerea de la măsuri generale de incluziune către politici specifice care să recunoască femeile cu dizabilități ca grup afectat de discriminare intersecțională și să asigure participarea lor egală în economia și societatea Republicii Moldova.

În lipsa unor oportunități reale de ocupare și a unor mecanisme suficiente de sprijin, prestațiile sociale rămân pentru multe femei cu dizabilități principala sursă de venit, fără a asigura însă independența economică și participarea deplină în societate.

Recomandări

Se recomandă statului parte:

4.1 Să aplice recomandarea 1.2, cu indicatori specifici privind tipul dizabilității, mediu de reședință, ocupare și venituri, pentru monitorizarea discriminării intersecționale;

4.2 Să dezvolte măsuri active de ocupare dedicate femeilor cu dizabilități, inclusiv servicii individualizate de orientare profesională, formare, sprijin pentru angajare și menținerea locului de muncă;

²² **Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității / CPD.** Intenții bune, rezultate incerte: ocuparea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii.
https://progen.md/wp-content/uploads/2022/07/Impactul-crizei-asupra-persoanelor-cu-dizabilitati_CPD.pdf

²³ **Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.** Măsurarea sărăciei în Republica Moldova în anul 2025.
https://statistica.gov.md/ro/masurarea-saraciei-in-republica-moldova-in-anul-2025-10102_62467.html

4.3 Să asigure aplicarea efectivă a acomodării rezonabile și accesibilizarea mediului de muncă, precum și consolidarea mecanismelor de prevenire și combatere a discriminării în ocupare;

4.4 Să garanteze accesul egal al femeilor cu dizabilități la serviciile de ocupare și formare profesională, cu atenție specială acordată femeilor din mediul rural și celor aflate în situații de vulnerabilitate sporită;

4.5 Să integreze perspectiva de gen în politicile privind incluziunea profesională a persoanelor cu dizabilități, pentru a asigura participarea economică egală și autonomia femeilor cu dizabilități.

Capitolul 5 – Sănătatea femeilor și fetelor cu dizabilități (Articolul 12 CEDAW)

Accesul egal la servicii de sănătate reprezintă un domeniu în care femeile cu dizabilități continuă să se confrunte cu bariere structurale generate de interacțiunea dintre gen, dizabilitate și lipsa unor mecanisme suficiente de adaptare a serviciilor medicale. Existența formală a serviciilor de sănătate nu garantează accesul efectiv și egal al femeilor cu dizabilități la îngrijiri medicale de calitate, în special în domeniul sănătății sexuale și reproductive.

Datele statistice privind accesul femeilor cu dizabilități la servicii medicale sunt limitate, iar informațiile dezagregate simultan după sex și dizabilitate nu permit, în prezent, o evaluare adecvată a situației acestui grup. În aceste condiții, autoritățile întâmpină dificultăți în identificarea formelor specifice de discriminare, în evaluarea impactului politicilor existente și în elaborarea unor măsuri adaptate necesităților femeilor și fetelor cu dizabilități. Totodată, lipsa unei baze informaționale suficiente limitează posibilitatea de a evalua în ce măsură politicile de sănătate răspund în mod efectiv și diferențiat necesităților acestora.

Accesul femeilor cu dizabilități la sănătate sexuală și reproductivă

Femeile cu dizabilități se confruntă cu bariere specifice în accesarea serviciilor de sănătate sexuală și reproductivă, care depășesc problema accesibilității fizice a instituțiilor medicale. Printre acestea se regăsesc lipsa echipamentelor adaptate, insuficienta pregătire a personalului medical, lipsa informațiilor accesibile și comunicarea insuficient adaptată necesităților individuale ale pacientelor.

O evaluare realizată de UNFPA²⁴ evidențiază faptul că femeile cu dizabilități din Republica Moldova se confruntă cu discriminare multiplă, inclusiv în ceea ce privește sănătatea sexuală și reproductivă. Raportul constată că accesul acestora la servicii medicale este limitat de infrastructura inaccesibilă și de pregătirea insuficientă a specialiștilor medicali privind furnizarea serviciilor într-o manieră incluzivă și bazată pe drepturile omului.

În contextul articolului 12 CEDAW, accesul la sănătate presupune nu doar disponibilitatea serviciilor, ci și respectarea autonomiei, demnității și dreptului femeilor cu dizabilități de a lua decizii informate privind propriul corp și propria viață reproductivă.

Bariere instituționale și stereotipuri privind sănătatea reproductivă

Barierele din domeniul sănătății reproductive sunt amplificate de stereotipurile persistente privind sexualitatea, maternitatea și capacitatea femeilor cu dizabilități de a lua decizii autonome privind viața lor familială.

Raportul Institutului pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM)²⁵ privind realizarea practică a drepturilor sexual-reproductive ale femeilor și fetelor din centrele de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități și spitalele de psihiatrie evidențiază multiple deficiențe în accesarea serviciilor de sănătate sexuală și reproductivă, precum și existența unor bariere instituționale care afectează autonomia și capacitatea femeilor cu dizabilități de a lua decizii privind propria sănătate.

²⁴ UNFPA. Country Programme Evaluation: Republic of Moldova 2018 -2022 Report.
[https://www.unfpa.org/sites/default/files/2023-02/MOLDOVA_CPE_Report_final_Nov15%20\(2\).pdf](https://www.unfpa.org/sites/default/files/2023-02/MOLDOVA_CPE_Report_final_Nov15%20(2).pdf)

²⁵ Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova. Raport privind realizarea practică a drepturilor sexual-reproductive de către femeile și fetele din Centrele de plasament temporar al persoanelor cu dizabilități (adulte) și spitalele de psihiatrie. Chișinău, 2020.
https://idom.md/wp-content/uploads/2021/02/raport-reprorights-wwd-md_dis-2.pdf

În acest context, respectarea dreptului la sănătate al femeilor cu dizabilități presupune garantarea autonomiei decizionale și a dreptului la consimțământ liber și informat în toate aspectele legate de sănătatea lor, inclusiv sănătatea sexuală și reproductivă. Practicile medicale sau instituționale bazate pe presupunerea că dizabilitatea afectează capacitatea femeilor de a lua decizii autonome pot conduce la încălcarea drepturilor lor fundamentale și la perpetuarea discriminării bazate pe gen și dizabilitate.

Printre problemele identificate se numără lipsa informațiilor accesibile privind drepturile sexual-reproductive, lipsa acomodării rezonabile a procedurilor medicale, absența echipamentelor ginecologice adaptate pentru femeile cu dizabilități locomotorii, precum și comunicarea insuficientă dintre personalul medical și beneficiare.

Raportul evidențiază, de asemenea, persistența unor atitudini discriminatorii și paternaliste privind capacitatea femeilor cu dizabilități de a lua decizii autonome cu privire la viața familială și reproductivă.

Dimensiunea rurală și continuitatea accesului la servicii medicale

Pentru femeile cu dizabilități din mediul rural, barierele existente sunt amplificate de accesul limitat la servicii medicale specializate, disponibilitatea redusă a specialiștilor și dificultățile de deplasare către instituțiile medicale. În multe cazuri, accesul la servicii depinde de existența unui sprijin familial ceea ce poate afecta independența și autonomia persoanei în accesarea serviciilor medicale.

Experiența pandemiei COVID-19 a evidențiat importanța continuității serviciilor medicale pentru persoanele cu dizabilități. Un studiu²⁶ privind accesul la servicii medicale în perioada pandemiei arată că 79% dintre persoanele cu dizabilități au accesat serviciile medicului de familie, comparativ cu 67% în cazul populației generale, reflectând necesitatea crescută de consultații și monitorizare medicală pentru acest grup.

Astfel, pentru femeile cu dizabilități din mediul rural, egalitatea de acces nu presupune doar existența serviciilor medicale, ci eliminarea barierelor geografice, economice și instituționale care împiedică utilizarea lor efectivă.

În ansamblu, evaluările și studiile disponibile evidențiază că barierele cu care se confruntă femeile cu dizabilități în accesarea serviciilor de sănătate au un caracter structural. În special, Studiul privind analiza cadrului normativ și accesibilitatea serviciilor pentru femeile cu dizabilități afectate de violență²⁷ constată că deficiențele privind accesibilitatea serviciilor, comunicarea accesibilă, acomodarea rezonabilă și pregătirea profesioniștilor continuă să limiteze exercitarea efectivă a dreptului la sănătate. Aceste constatări demonstrează că egalitatea formală nu s-a transformat încă în egalitate de facto.

²⁶ **Keystone Moldova.** Accesul populației generale și al grupurilor vulnerabile la servicii la servicii de sănătate în perioada pandemică.

https://soros.md/wp-content/uploads/2022/07/Acces-la-servicii-de-sanatate-in-perioada-pandemica_compressed.pdf

²⁷ **Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova (AOPD).** Raport de analiză a cadrului normativ și accesului la servicii sociale a fetelor și femeilor cu dizabilități afectate de violența în familie. Chișinău, 2025. <https://aopd.md/raport-de-analiza-a-cadrului-normativ-si-accesului-la-servicii-sociale-a-fetelor-si-femeilor-cu-dizabilitati-afectate-de-violenta-in-familie-2025/>

În conformitate cu articolul 12 al CEDAW, Republica Moldova trebuie să treacă de la garantarea formală a accesului la servicii medicale către asigurarea unui acces efectiv, egal și nediscriminatoriu pentru femeile cu dizabilități. Aceasta presupune servicii de sănătate accesibile, incluzive și adaptate necesităților individuale, furnizate cu respectarea autonomiei, demnității și dreptului femeilor cu dizabilități de a lua decizii informate privind propria sănătate și viață reproductivă.

Recomandări

Se recomandă statului parte să:

- 5.1.** Asigure accesul efectiv și egal al femeilor și fetelor cu dizabilități la servicii de sănătate de calitate, inclusiv servicii de sănătate sexuală și reproductivă, prin eliminarea barierelor fizice, informaționale, comunicaționale și instituționale;
- 5.2.** Aplice recomandarea 1.2, cu indicatori specifici privind tipul dizabilității și tip de serviciu utilizat;
- 5.3.** Garanteze respectarea autonomiei, integrității și demnității femeilor cu dizabilități în toate serviciile medicale, inclusiv prin asigurarea consimțământului liber și informat, furnizarea informațiilor în formate accesibile și eliminarea practicilor bazate pe stereotipuri privind capacitatea acestora de a lua decizii autonome;
- 5.4.** Consolidaze capacitățile profesioniștilor din domeniul sănătății și asigure aplicarea acomodării rezonabile, inclusiv prin adaptarea infrastructurii, echipamentelor medicale și procedurilor de comunicare la necesitățile individuale ale femeilor cu dizabilități;
- 5.5.** Dezvolte măsuri specifice pentru reducerea disparităților în accesul la servicii medicale pentru femeile cu dizabilități din mediul rural și pentru cele aflate în situații de vulnerabilitate sporită.

Capitolul 6 – Participarea femeilor cu dizabilități la viața publică, politică și procesele decizionale (Articolul 7 CEDAW)

Articolul 7 al Convenției CEDAW obligă statele părți să elimine discriminarea împotriva femeilor în viața politică și publică și să garanteze participarea lor egală la procesele electorale, la exercitarea funcțiilor publice și la elaborarea politicilor care le afectează viața. Pentru femeile cu dizabilități, realizarea acestui drept presupune nu doar eliminarea discriminării formale, ci și crearea unor condiții care permit participarea efectivă și semnificativă la toate nivelurile de luare a deciziilor.

Republica Moldova dispune de un cadru juridic care recunoaște drepturile politice ale persoanelor cu dizabilități. Cu toate acestea, recunoașterea formală a drepturilor nu s-a tradus într-o participare egală a femeilor în viața politică și publică.

Femeile cu dizabilități rămân insuficient reprezentate în structurile de decizie, iar absența lor din spațiile politice și instituționale perpetuează politici publice elaborate fără participarea directă a persoanelor care cunosc cel mai bine barierele existente.

Pentru femeile cu dizabilități, participarea politică este afectată de o formă de discriminare intersecțională, rezultată din suprapunerea dintre discriminarea bazată pe gen și cea asociată dizabilității. Această interacțiune generează bariere suplimentare în accesul la funcții electivă, procese electorale, mecanisme consultative și poziții de leadership.

Subreprezentarea femeilor cu dizabilități în procesele electorale și structurile de decizie

În pofida faptului că persoanele cu dizabilități reprezintă aproximativ 7% din populația Republicii Moldova, reprezentarea acestora în procesele electorale și în funcții electivă rămâne foarte redusă. Potrivit datelor de monitorizare a scrutinului electoral din 2023, doar 28 de persoane cu dizabilități au candidat pentru funcții electivă, inclusiv funcții de primar, consilier local, consilier raional și consilier municipal.²⁸ Deși datele disponibile nu permit o analiză completă a participării din perspectiva de gen, nivelul redus al candidaturilor persoanelor cu dizabilități indică existența unor bariere structurale în exercitarea efectivă a dreptului de a participa la viața politică și publică.

Nivelul redus al candidaturilor demonstrează că accesul la competiția politică nu este determinat exclusiv de existența dreptului de a candida, ci și de existența unor condiții reale care permit exercitarea acestui drept.

Pentru femeile cu dizabilități, aceste obstacole sunt amplificate de interacțiunea dintre discriminarea bazată pe gen și barierele asociate dizabilității, inclusiv stereotipurile privind capacitatea lor de leadership, lipsa accesibilității proceselor electorale, accesul limitat la informație și absența unor mecanisme de sprijin pentru participarea politică.

Situația evidențiată în cadrul alegerilor parlamentare din 2025 confirmă persistența acestor bariere. Participarea persoanelor cu dizabilități în campaniile electorale a rămas limitată, iar rezultatele scrutinului au indicat absența reprezentării persoanelor cu dizabilități în Parlamentul Republicii Moldova.²⁹

²⁸ **CICDE.** Ghidul candidatului/candidatei la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023. https://cicde.md/wp-content/uploads/2023/10/ghid_candidat_final.pdf

²⁹ **Infonet.** Raport de monitorizare a alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025 prin prisma dimensiunii de dizabilitate.

Această lipsă de reprezentare politică nu reprezintă doar o problemă de participare electorală, ci și o lacună democratică, deoarece experiențele și prioritățile femeilor cu dizabilități rămân insuficient reflectate în agenda publică și în procesul legislativ.

Bariere structurale în participarea publică și luarea deciziilor

Participarea femeilor cu dizabilități este limitată nu doar în cadrul alegerilor, ci și în mecanismele cotidiene de participare civică și elaborare a politicilor publice.

Barierile fizice, informaționale, comunicaționale și instituționale afectează accesul acestora la consultări publice, procese participative locale, structuri consultative și alte mecanisme de influențare a deciziilor.

În practică, femeile cu dizabilități sunt adesea predominante ca beneficiare ale politicilor publice, și mai puțin ca participante egale la elaborarea, implementarea și monitorizarea acestora. Această abordare limitează caracterul incluziv al proceselor decizionale și contravine principiului „nimic despre noi fără noi”.

Participarea semnificativă a femeilor cu dizabilități nu reprezintă doar o obligație privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ci o condiție necesară pentru realizarea egalității de gen de facto, întrucât politicile privind femeile și egalitatea trebuie să reflecte diversitatea experiențelor tuturor femeilor.

Lacune în colectarea datelor și monitorizarea participării

Lipsa datelor dezagregate după sex și dizabilitate limitează capacitatea statului de a evalua participarea reală a femeilor cu dizabilități în viața publică și politică.

Datele disponibile nu permit monitorizarea reprezentării acestora în funcții electivă, administrație publică, structuri consultative sau alte mecanisme de luare a deciziilor. În absența unor indicatori specifici, este dificil de evaluat amploarea subreprezentării femeilor cu dizabilități, barierele cu care acestea se confruntă și impactul măsurilor adoptate pentru promovarea participării lor.

Această lacună limitează capacitatea statului de a elabora politici publice bazate pe dovezi și de a monitoriza progresul în implementarea articolului 7 al CEDAW privind participarea egală a femeilor la viața politică și publică. Asigurarea participării efective și semnificative a femeilor cu dizabilități trebuie să fie realizată în conformitate cu principiul „nimic despre noi fără noi”, consacrat de CRPD.

Un studiu³⁰ privind participarea persoanelor cu dizabilități la procesele democratice și mecanismele de luare a deciziilor evidențiază faptul că acestea continuă să întâmpine bariere în exercitarea deplină a dreptului la participare publică, inclusiv bariere informaționale, instituționale și legate de accesibilitatea proceselor de consultare și reprezentare. Aceste obstacole afectează în mod disproporționat femeile cu dizabilități, care se confruntă cu intersecția dintre discriminarea bazată pe gen și dizabilitate.

În absența unei participări reale și semnificative a femeilor cu dizabilități, egalitatea de gen și incluziunea persoanelor cu dizabilități rămân obiective parțial realizate. Asigurarea reprezentării acestora în procesele de luare a deciziilor nu reprezintă doar o obligație juridică a statului, ci o condiție esențială pentru o societate democratică bazată pe egalitate, diversitate și respectarea drepturilor tuturor femeilor.

³⁰ **Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD).** Incluziunea politica a persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova: bariere, lacune și direcții de reformă. 2026.
https://progen.md/wp-content/uploads/2026/06/Nota-CPD_participarea-p.-dizabil.pdf

Recomandări

Se recomandă statului parte să:

- 6.1.** Aplice recomandarea 1.2, cu indicatori specifici privind tipul dizabilității, funcții electivă și structuri de consultative;
- 6.2.** Elimine barierele fizice, informaționale, comunicaționale și instituționale care limitează participarea femeilor cu dizabilități la procese electorale și mecanisme de participare publică;
- 6.3.** Adopte măsuri specifice pentru promovarea leadershipului și reprezentării femeilor cu dizabilități în viața publică și politică, inclusiv prin dezvoltarea programelor de consolidare a capacităților și sprijinirea participării lor politice;
- 6.4.** Instituie mecanisme permanente de participare și consultare semnificativă a femeilor cu dizabilități și a organizațiilor reprezentative ale acestora în elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor publice care le afectează;
- 6.5.** Integreze perspectiva intersecțională de gen și dizabilitate în politicile privind egalitatea de gen și incluziunea persoanelor cu dizabilități, pentru realizarea egalității de facto.

Bibliografie și surse utilizate

- 1. Republica Moldova.** Legea nr. 121 din 25 mai 2012 privind asigurarea egalității. Registrul de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova (Legis.md). Disponibil la:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106454&lang=ro
- 2. Republica Moldova.** Al șaptelea raport periodic prezentat în temeiul articolului 18 al Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW/C/MDA/7). Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, 2024. Disponibil la:
<https://digitallibrary.un.org/record/4073278>
- 3. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.** Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2024. Publicat la 28 noiembrie 2025. Disponibil la:
https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2024-9460_62109.html
- 4. Asociația Antreprenorilor cu Dizabilități din Republica Moldova „Abilități Europene Fără Limită” (AEFL Moldova).** Femeile cu dizabilități din Moldova: victime invizibile pentru lege și societate. 2025. Disponibil la:
https://anpcv.gov.md/sites/default/files/2025-05/RAPORT%20Femeile%20cu%20Dizabilit%C4%83%C8%9Bi%20din%20Moldova_%20Victime%20Invizibile%20pentru%20Lege%20%C8%99i%20Societate_AEFL%20MOLDOVA.pdf
- 5. Consiliul pentru Egalitate.** Raport general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova pentru anul 2025. Disponibil la:
https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/Consiliul_pentru_egalitate_Raport_2025-1.pdf
- 6. Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova (AOPD).** Asistență juridică garantată de stat pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale. 2023. Disponibil la:
<https://aopd.md/raport-de-monitorizare-asistenta-juridica-garantata-de-stat-pentru-persoanele-cu-dizabilitati-intelectuale-si-psihosociale/>. 2023. Disponibil la:
<https://aopd.md/raport-de-monitorizare-asistenta-juridica-garantata-de-stat-pentru-persoanele-cu-dizabilitati-intelectuale-si-psihosociale/>
- 7. UNICEF Moldova și UNFPA Moldova.** Studiul național privind intersecțiile dintre violența împotriva femeilor și violența împotriva copiilor. Disponibil la:
<https://www.unicef.org/moldova/documents/studiul-na%C8%9Bional-privind-intersec%C8%9Biile-dintre-violen%C8%9Ba-%C3%AEmpotriva-femeilor-%C8%99i-violen%C8%9Ba>
- 8. Consiliul Europei.** Study on women with psychosocial and intellectual disabilities. Disponibil la:
<https://rm.coe.int/en-study-women-with-psychosocial-and-intellectual-approved/48802c4d22>
- 9. Consiliul Europei.** Ensuring data collection and research on violence against women and domestic violence – Article 11 of the Istanbul Convention. Disponibil la:
<https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/7138-ensuring-data-collection-and-research-on-violence-against-women-and-domestic-violence-article-11-of-the-istanbul-convention.html>
- 10. Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova.** Set de măsuri pentru realizarea recomandărilor GREVIO. Disponibil la:
<https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/09/Set-de-masuri-GREVIO.pdf>

- 11. Comitetul CEDAW.** Recomandarea generală nr. 35 privind violența bazată pe gen împotriva femeilor, actualizarea Recomandării generale nr. 19. Disponibil la:
<https://www.right-to-education.org/resource/cedaw-general-recommendation-35-gender-based-violence-against-women-updating-general>
- 12. Biroul Național de Statistică.** Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2025. https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2025-9578_62470.html
- 13. UNICEF Moldova.** Early Childhood Intervention Situation Analysis Report. Disponibil la:
<https://www.unicef.org/moldova/media/11426/file/Moldova%20ECI%20Sit%20report%20RO.pdf>
- 14. UNICEF Moldova.** Analiza decalajelor în educația incluzivă din Republica Moldova. Disponibil la:
<https://www.unicef.org/moldova/media/19591/file/Analiza%20decalajelor%20%C3%AEn%20educa%C8%9Bia%20incluziv%C4%83%20din%20Republica%20Moldova%20.pdf>
- 15. Keystone Moldova.** Parcursul educațional al copiilor cu dizabilități severe: constrângeri și oportunități. 2024. Disponibil la:
<https://www.keystonemoldova.md/wp-content/uploads/sites/4/2024/03/Evaluarea-serviciilor-educationale-de-suport.pdf>
- 16. Republica Moldova.** Act normativ privind politicile educaționale. Disponibil la:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132240&lang=ro
- 17. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.** Forța de muncă, ocuparea și șomajul în anul 2024. Disponibil la:
https://statistica.gov.md/ro/forta-de-munca-ocuparea-si-somajul-in-anul-2024-9430_61728.html
- 18. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.** Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2024. Disponibil la:
https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2024-9460_62109.html
- 19. Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității / CPD.** Intenții bune, rezultate incerte: ocuparea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii. Disponibil la:
https://progen.md/wp-content/uploads/2022/07/Impactul-crizei-asupra-persoanelor-cu-dizabilitati_CPD.pdf
- 20. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.** Măsurarea sărăciei în Republica Moldova în anul 2025. Disponibil la:
https://statistica.gov.md/ro/masurarea-saraciei-in-republica-moldova-in-anul-2025-10102_62467.html
- 21. UNFPA.** Country Programme Evaluation: Republic of Moldova 2018 -2022 Report. Disponibil la:
[https://www.unfpa.org/sites/default/files/2023-02/MOLDOVA_CPE_Report_final_Nov15%20\(2\).pdf](https://www.unfpa.org/sites/default/files/2023-02/MOLDOVA_CPE_Report_final_Nov15%20(2).pdf)
- 22. Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM).** Raport privind realizarea practică a drepturilor sexual-reproductive de către femeile și fetele din Centrele de plasament temporar al persoanelor cu dizabilități (adulte) și spitalele de psihiatrie din Republica Moldova. Chișinău, 2020. Disponibil la:
https://idom.md/wp-content/uploads/2021/02/raport-reprorights-wwd-md_dis-2.pdf
- 23. Keystone Moldova.** Accesul populației generale și al grupurilor vulnerabile la servicii la servicii de sănătate în perioada pandemică.. Disponibil la:
https://soros.md/wp-content/uploads/2022/07/Acces-la-servicii-de-sanatate-in-perioada-pandemica_compressed.pdf

24. Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova (AOPD). Raport de analiză a cadrului normativ și accesului la servicii sociale a fetelor și femeilor cu dizabilități afectate de violența în familie. Chișinău, 2025. Disponibil la: <https://aopd.md/raport-de-analiza-a-cadrului-normativ-si-accesului-la-servicii-sociale-a-fetelor-si-femeilor-cu-dizabilitati-afectate-de-violenta-in-familie-2025/>

25. CICDE. Ghid pentru candidat. Disponibil la:
https://cicde.md/wp-content/uploads/2023/10/ghid_candidat_final.pdf

26. Infonet. Raport de monitorizare a alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025 prin prisma dimensiunii de dizabilitate. Disponibil la:
<https://www.infonet.md/storage/files/fSm5CmMIBBXhztN4GiMLmfqAeElyuCDHRMQnseHy.pdf>

27. Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD). Incluziunea politica a persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova: bariere, lacune și direcții de reformă. 2026. Disponibil la:
https://progen.md/wp-content/uploads/2026/06/Nota-CPD_participarea-p.-dizabil.pdf